

Братислав Петковић

O TEMPORA! O MORES!
(O ВРЕМЕНА! O МОРАЛА!)

Април, 2007.

БРАТИСЛАВ ПЕТКОВИЋ је рођен у Београду 26. октобра 1948. године. Дипломирао 1972. године на Академији за позориште, филм и телевизију, на смеру позоришне режије, представом *Разбојници* Фридриха Шилера. У Београдском драмском позоришту 1978. поставио представу *Sporting life*, за коју је текст писао заједно са колегом Војиславом Кајганићем. После тога написао је и две монодраме: *Продајем разбивену кућу* и *Исјовесци кловна Драгољуба* (играо га је Божидар Стошић). Године 1991. написао је драму *Каскадер* коју је и режирао у Београдском драмском позоришту.

Свој дечачки сан остварује 1994. године када отвара Музеј аутомобила, а представом *Grand prix* (његови текст и режија) отвара нову позоришну сцену под називом Модерна гаража. Представом *Legion d'Honneur* 1998. године отвара и камерну сцену у истом простору. Године 2004. поставља свој комад *Les Fleurs du mal* (*Цветови зла*).

Братислав ПЕТКОВИЋ

О ТЕМПОРА! О МОРЕС!
(О ВРЕМЕНА! О МОРАЛА!)

ЛИЦА:

ЖАНКА СТОКИЋ, 60 година
МАГДА ПЕТРИЋ, око 30 година
ДОКТОР КОСТИЋ, око 70 година

Дешава се у гостинској соби Жанкине куће,
на Ђурђевдан, 6. маја 1947. године.

Преко радија иде Тишов говор... Улази Магда, уноси славски колач, покрива га белом салветом, њали кандило, крсти се, засијаје код радија, слуша Тишов говор...

ЖАНКА: *(Гласно иза сцене)*
... Магдо!
(Магда се њрене)
... Магдо!

МАГДА: ... Ту сам...

ЖАНКА: ... Гаси то ђубре.
(Магда засијане, оклева.)
Да л' ти мене чујеш? Гаси то!
(Магда заси радио... Жанка улази)
... баш да га не слушам на Ђурђевдан... Не иде сотона уз свећу и кандило... Шта си се умусила, хоћеш да ми поквариш данашњу радост... Размакни завесе, видиш какав је диван дан...

МАГДА: ... Немојте тако, газдарице, он је мој и Фрањин земљак...

ЖАНКА: ... Није он твој земљак, у то сам сто посто сигурна...

МАГДА: ... Како, газдарице, када је из Кумровца...

ЖАНКА: ... Какав Кумровец, какви бакрачи... Никоме он овде није земљак, он је уљез... Ко год да га је довео, нама добро не жели... То је сотона од заната, запамти, Магдо...!

МАГДА: ... Мој Фрања каже да је он по занату бравар...

ЖАНКА: ... Какав бравар, твој Фрања ја бравар...

МАГДА: ... Јесте, јесте, био је вредан, школовао се... Видите где је догурао... А био је сиромашан, зато највише воли раднике, јер се много мучио...

ЖАНКА: ... Ајде, не лупетај...

МАГДА: ... Ви не излазите па не чујете шта се пева по улицама... Нећемо краља, хоћемо Тита, народ се пита... И друже Тито, љубичице бела, тебе воли...

ЖАНКА: *(Ошљиро је ѡрекине)*
... Е, сад је доста!...

МАГДА: ... Морате да признате да је наочит... Лепо му стоји униформа... Баш леп човек...

- ЖАНКА: ... Леп човек! Немој да те чује Фрања...
- МАГДА: ... То и он мисли, питајте га...
- ЖАНКА: ... Шта да га питам!... Иди у кујну и погледај рерну да ти гибаница не загори... Чиме ћемо госте да послужимо...
(*Магда изађе*)
- ЖАНКА: (*Преслишава се*)
... Жито је ту...
(*Подиже салвету, викне*)
... Магдо...!
(*Магда уђе*)
... Зашто ти је колач овако упао!?... Је л' ово славски колач!... Хоћеш да ме избрукаш пред гостима... Ово није ни лепиња, руке ти отпале... К'о да никад колач ниси видела, а не месила!... Средина потонула! Шта си му урадила, ко бога те молим!?...
- МАГДА: ... Све сам урадила као увек...
- ЖАНКА: ... Зашто је онда овакав?...
- МАГДА: ... На кило уриног брашна шака јаја у праху, то замењује три права јаја отприлике, међу прсте суви амерички квасац и мало путера од кикирикија из конзерве... уместо правог путера...
- ЖАНКА: ... А где нам је рабровачко брашно?...
- МАГДА: ... Још зимус смо га потрошили...
- ЖАНКА: ... Шта би рекао мој поп Санда да је жив... Славски колач од уриног брашна и Труманових јаја... А уместо тропара Титов говор... 'ајде, донеси вино...
(*Магда донесе вино*)
... Да ти нисам рекла, трчала би усред молитве... Ти, Магдо, к'о да си јела бунике, шта ти је данас... Прота Веља воли грангле, прошле славе је пола аусеца смаз'о... Понудићемо му прво гибаницу... Како ти гибаница изгледа?...
- МАГДА: ... Још пет минута да порумени...
- ЖАНКА: ... Колико пива имамо?...
- МАГДА: ... Три флаше...
- ЖАНКА: ... Како три?!...
- МАГДА: ... Ено их у ајскасну...
- ЖАНКА: ... Било је шест... Где су три?...

- МАГДА: ... Ту су три, а три сте попили ви и госин Словенац пре неки дан, ено су празне на веранди...
- ЖАНКА: ... Е, ди сам стигла... Славим славу са три флаше пива... Вајферт ми је слао буре белог, буре црног са точиоцем, Смејкал и Росулек су се утркивали ко ће бољи ордевер да спреми, Мендрагић и Петковић су специјално за мене колаче радили, моје Ђурђевдане Београд памти, Ага ми је колач окретао... Где су ти људи нестали, ни сањала нисам да ће оволико зло да ме снађе...
(Погледа на саји)
... Да ли је то фртаљ до дванаест?...
- МАГДА: ... Јесте, богами...
- ЖАНКА: ... Чуди ме да нема прота Веље... Увек је био тачан...
- МАГДА: ... Никад после пола дванаест није долазио...
- ЖАНКА: ... Нас је увек за крај остављао, кад заврши све парохијане... Не знам шта је ово... Ако не дође до подне, мораћемо саме колач да сечемо и свећу да упалимо, нема нам друге.
- МАГДА: ... Да сачекамо још мало, можда се негде задржао...
- ЖАНКА: ... Двadesет година је био тачан... Чекаћемо до подне... Врати жито у ајскасн да не провришти, ово друго може да остане... Погледај гибаницу...
(Магда изађе)
... Ако ме и црква издала, онда је стварно крај... Што ме комунци не убише у затвору... Ово више није живот...
- МАГДА: (Улази)
... Готова је... Таман ће да се охлади док прота Веља чита славу...
- ЖАНКА: ... Каква је ово травуљина?!
- МАГДА: ... Срела сам госпођа Раду... Знате где је био рингишпил у хајд-парку...
- ЖАНКА: ... Какав рингишпил, каква Рада, ја те питам за травуљину...
- МАГДА: ... То је лековито биље... Она ми је показала...
- ЖАНКА: ... Шта ти је показала?
- МАГДА: ... Та госпођа Рада, не знам јој презиме... Кад сам јој причала за ваше стање, она ми је показала које траве да наберем... И то на Ђурђевдан, изјутра... Ово је здравац, копитњак, кукурек, калопер, ђавољи реп, милодух, злодуч

и гранчица дрена... То се потопи на Ђурђевдан у освештану ускршњу воду да одстоји и после се болесник умива седам дана изјутра увече... За све је добро, а нарочито за камен у жучи и шећерну болест, што је Ваш случај...

- ЖАНКА: ... То те та Рада научила...
- МАГДА: ... Каже да је тако излечила једног цара и његову сестру од исте болести...
- ЖАНКА: ... Излечила цара?!
- МАГДА: ... Да... И једног министра и још неке владаре...
- ЖАНКА: ... И колко си јој пара дала?
- МАГДА: ... Рекла је да вас познаје, а мисли да и Ви њу знате... Стално је код чесме у хајд-парку...
- ЖАНКА: ... Колико си јој дала?
- МАГДА: ... Није важно...
- ЖАНКА: ... Како није важно?
- МАГДА: ... То сам ушпарала од провијанта...
- ЖАНКА: ... Ушпарала од провијанта?!
- МАГДА: ... Здравље је за вас најпрече и не мери се парама...
- ЖАНКА: ... На ову нашу сиротињу тебе свака калаштура може да опељеши...
- МАГДА: ... Она жена у почетку није тражила ништа, али кад сам видела колико зна о Вашој болести, није ми било жао да је частим...
- ЖАНКА: ... Е, Магдалена, Магдалена... Не сме човек да те пусти на улицу... У праву је твој Фрања... Носи то у кујну!..
(Магда изнесе њосуду са њравама).
Него зашто нема прота Веље... Могао је да пошаље ђака, да јави ако се разболео... Не знам шта је ово... Послао би замену, прота Бору или прота Мирка... Ово не слути на добро... Место да се радујем Ђурђевдану... Ја само желим да ме нема... Боже, шта сам ти згрешила да овако испаштам...
- МАГДА: ... Вас Бог воли, зато вам све то и товари, зна да можете да понесете...
- ЖАНКА: ... Не могу ја више ништа да понесем и да поднесем...

- МАГДА: ... Да вас не воли не би вам дао толику племенитост...
- ЖАНКА: ... Да ме воли, примио би ме да се не мучим више...
- МАГДА: ... Бог искушава јаке... Има он неки важан посао са вама... То сам сигурна... То каже и прота Веља...
- ЖАНКА: ... Ако се не појави до подне, упалићемо свећу, пререзаћемо колач и читаћемо тропар саме...
- МАГДА: ... Како ћемо нас две жене... Да је бар Фрања ту...
- ЖАНКА: ... Морамо... Стави тамјан у кадионицу... Прво мало жара из шпорета... Пожури шта гледаш...
(*Магда изађе, њосле неколико ѿренуѿака уђе са кадионицом која се ѿуши*)
... Донеси жито из ајскасна, морамо и њега да прелијемо... Е, мој свети Ђорђе, победоношче... Ти си однео победу над царем Диоклецијаном, а мене победише неки гмизавци који ни облик немају...
- МАГДА: ... Не могу они вас да победе...
- ЖАНКА: ... Него да кренемо... Свећа мора да се упали... Да ли је све ту?... Нож и чаша са вином, све је ту, само проте нема... Прегураћемо и то... Срећа, па знамо тропар...
(*Крсѿи се*)
... Господи помилуј... Господе помилуј... Отче наш иже јеси на небесјех да сватисја имја твоје да придет царствије твоје да будет воља твоја јако на небеси и на земљи хљеб наш насушниј дажд нам днес и остави нам долги нашја јакоже и ми остављајем должником нашим и не воведи нас во искушеније но избави нас от лукаваго амин... тропар, јако плених свободитељ и нишчих зашчититељ немошствујушчих врач, цареј поборниче победоношче, великомучениче Георгије, моли Христа Бога спаситсја душа нашим... Кондак. Воздјелан от Бога показалсја јеси Благочестија дјелатељ чеснејшиј, добродјетељеј рукојати собрав себје; сјејав бо в слезах, веселијем жњеши; страдалчествовав же кривију, Христа пријал јеси, и молитвама сјате, твојими в сјен подајеши прегрјешени прощение. Господе Исусе Христе Боже наш благослови овај хлеб и вино
(*Сече*)
које ти приносимо у славу и част светог Георгија великомученика, чијим молитвама прими жртву ову у небесни твој жртвеник...
(*Окрећу колач. Улази докѿор Косѿић. Жанка се озари, докѿор осѿавља лекарску ѿорбу и ѿилази колачу, ѿева са њима*)

... Сјати мученици, иже добрије страдалчествовавшчи, и вјенчавшисја, молитесја ко Господу, помиловати сја душам нашим. Слава тебе Христе Боже, апостолов похвало, мучеников радованије, иже проповјед, тројица једино сушнаја. Исаије ликуј, дјева им је во чревје, и роди сина Емануила, Бога же и человјека, восток имја јему: јегоже величајушче дјеву ублажајем...

(Ломе колач)

ДР КОСТИЋ: ... Христос посредие нас...

ЖАНКА: ... Јест и будет...

ДР КОСТИЋ: ... Христос посредие нас...

ЖАНКА: ... Јест и будет...

ДР КОСТИЋ: ... Христос посредие нас...

ЖАНКА: ... Јест и будет...

СВИ: ... Слава оцу и сину и свјатому духу и ниње и присно и во вјеки вјеков амин. Господи помилуј, Господи помилуј...

ДР КОСТИЋ: ... Многаја љета... Драга моја Жанка, срећна вам слава...

ЖАНКА: *(Бришући сузе)*

... Хвала вам, докторе, много вам хвала...

ДР КОСТИЋ: *(Послужи се жићом)*

... Диван дан... Прошле године за Ђурђевдан је било кишовито...

ЖАНКА: ... Мрштило се јутрос мало са сремске стране... Него, чиме да вас послужим? Имамо домаћу, имамо пиво, имамо вино...

ДР КОСТИЋ: ... Ви знате да ја не пијем, али дајте једну домаћу, пола чашице и чашу воде да дођем себи.

ЖАНКА: ... Јеси чула...? Шљивовицу и чашу воде...

(Магда изађе)

... Кад сте последњи пут били на слави ту је седео Нушић...

ДР КОСТИЋ: ... И забављао госте до поноћи...

ЖАНКА: ... Е, мој Ага... Шта би он на све ово рекао...

ДР КОСТИЋ: ... Он сигурно не би могао да ћути... И ови би га убили ко ништа... Они не презају ни од чега... Малопре, долазећи овамо, ту на Топчидерској звезди, доживео сам нешто о чему смо с неверицом слушали од избеглица из Хрватске и Босне... Малтретирање свештеника на улици у сред Бео-

града... Неколико млађих дрипаца су га највulgарније вређали и кад се он успротивио, дивљачки су насрнули, он се часно бранио... Сцена је била грозна, онда су њега и ђака окрвављене стрпали у марицу... Било је и пролазника... Нико да прискочи, окрећу главу... Ова торба с лековима ме је спречила да се умешам... Још дрхтим... Они би то једва дочекали... Ја сад не бих седео овде, не бих донео инсулин... Јадан човек и ми с њим...

ЖАНКА: ... Прота Веља...

ДР КОСТИЋ: ... Ваш парох!...

ЖАНКА: ... Мој парох... Сад ми је мало лакше... Свашта сам помислила...

ДР КОСТИЋ: ... Има ли нешто страшније...

ЖАНКА: ... Помислила сам да ме је и црква издала... Видите шта се дешава, попови постају Титови министри...

ДР КОСТИЋ: ... Тита волим, а богу се молим...

ЖАНКА: ... Воли сотону, а богу се моли...

ДР КОСТИЋ: ... Код њих све може...

ЖАНКА: ... А парохијана све мање... Ево код нас на Сењаку, на Дедињу нема више оног комшилука, куће заузели ови из шуме, нико славу не слави, све што вреди или је нестало, или је у апсу, да је ова моја кућа већа, мене би избацили ко куфер... Све виле су запосели... О празнику у Ваведење раније није могло да се уђе од народа, а прошле недеље смо биле само ја и Магда у празној цркви...

ДР КОСТИЋ: *(Узма чашицу)*

... Живели, Жанка, и нека нам је свети Ђорђе у помоћи...

(Куцају се)

... Да ли је ово она иста ракија...

ЖАНКА: ... Рабровчанка... То ми је последња флаша... Ага је волео да је густира...

ДР КОСТИЋ: ... Поготово кад смо играли покер... За овим столом Ви, Нушић, Обрад, неки пут је долазио и Миливоје, много смо се лепо дружили... До пола партије нас све добијете, подигне се тензија, Миливоју се тресу руке, Нушић се уозбиљи, а онда се опустите и све изгубите... Много пута ми је било чак непријатно... Али то је било скоро правило... Све нас испрашите, а после ништа... Никад ми није било јасно...

- ЖАНКА: ... Шта Вам није било јасно?...
- ДР КОСТИЋ: ... Никад нисам видео нерасположење на Вашем лицу кад изгубите све што сте претходно добили... Мене би то... Не знам, али не бих могао да будем расположен као Ви... Да ли је то глума? ...
- ЖАНКА: ... Видите, докторе, ја нисам играла покер због пара, то су за мене биле етиде, глумачке вежбе... Немам у рукама ништа, а одглумим флеш ројал или сакријем дуплу кенту... Ту сам стицала глумачко самопоуздање, можда више него на сцени... На сцени сам далеко, за столом је теже... А то што сам губила после, и то је био део моје игре... Срећа је у давању, а не у узимању... Како да вас из куће у неко доба пустим без пара... Ди то иде...
- ДР КОСТИЋ: ... Ви сте се, дакле, с нама поигравали и кад смо се љутили што губимо и кад смо се радовали што добијамо...
- ЖАНКА: ... Забављала сам се... Глумила, блефирала...
- ДР КОСТИЋ: ... По Вама, глума је блеф...
- ЖАНКА: ... Цео живот је блеф... Једина истина је лаж... Признаћу вам: много сам у животу лагала и са сцене и овако, нарочито кад сам била млада, једноставно нисам знала шта ћу са истином...
- ДР КОСТИЋ: ... Лаж... Не могу то да прихватим... Ви сте трагали за уметничком истином...
- ЖАНКА: ... Поигравала сам се вашим емоцијама, каква уметничка истина... Уметничка истина у покеру...
- ДР КОСТИЋ: ... Цео Београд је сматрао да сте ви страствен коцкар...
- ЖАНКА: ... Једина моја страст је глума...
- ДР КОСТИЋ: ... А ми смо направили клуб обожавалаца Жанке Стокић... То Вам, наравно, никад нисмо рекли да би Вас заштитили од коцке...
- ЖАНКА: ... То је било врло глупо...
- ДР КОСТИЋ: ... У фонду је пред рат било преко сто хиљада динара...
- ЖАНКА: ... Сто хиљада динара... Боље да су те паре биле код мене... Четрдесет прве пропаде Српско-американска банка и оде маст у пропаст... Нисте дали да ја располажем тим парама... Као да сам малоумна...

- ДР КОСТИЋ: ... Хтели смо да вам обезбедимо достојанствену старост... Видели сте како је прошла Вела Нигринова...
- ЖАНКА: ... Ово је све само не достојанствена старост... А Вела је прошла одлично у односу на мене...
- ДР КОСТИЋ: ... Имали смо најбоље намере...
- ЖАНКА: ... И пут до пакла је поплочан најбољим намерама...
(Зазвони телефон, Магда диже слушалицу)
- МАГДА: ... Ало? ... Да ту је, одмах ће се јавити...
(Додаје слушалицу Жанки)
Госин Миливоје Живановић...
- ЖАНКА: ... Здраво, Миливоје... Хвала ти... Није баш пуна кућа, ал' хвала Богу... Лажу, мој Миливоје, нема од тога ништа... А и много сам болесна... Нисам ја мало дете... Ићи ћеш код Леке... 'ајде, остави се ћорава посла... Написала сам молбу... Јесте, пре недељу дана... Ништа ја њима не верујем... Какав бата Лека... Какав Моша... Хвала ти што си се сетио... Јесте, био је Бојан, видећемо... Уздравље, Миливоје...
- ДР КОСТИЋ: ... Писали сте поново молбу...
- ЖАНКА: ... Да, пре недељу дана... Ступица ме наговорио...
- ДР КОСТИЋ: ... Титов миљеник...
- ЖАНКА: ... Јесте, али он је ипак дошао да ме посети... Сви остали окрећу главу... Позвао ме да дођем у "Мањез", да разговарамо о послу... Не знам да ли бих нешто прихватила...
- ДР КОСТИЋ: ... Да ли је Вама уопште тамо место? То је комунистичко позориште, играју неке нове руске писце, Цанкара... То је политичка ствар...
- ЖАНКА: ... Постоји само добро позориште и лоше позориште... Ту се све види, ништа не може да се сакрије. Уметност победи сваку политику... Мени је место пред публиком...
- ДР КОСТИЋ: ... Али после свега!
- ЖАНКА: ... Бојан с тим нема везе... Знамо се од пре рата. Тридесет девете смо радили заједно једну представу у Народном...
- ДР КОСТИЋ: ... "Последњи спрат", Алфред Жери...
- ЖАНКА: ... Свака част, докторе...

- ДР КОСТИЋ: ... Ви, Невенка Урбанова, Зора Златковић, Марица Поповић, Микулићка, Марко Маринковић, Фран Новаковић, Дуда Антонијевић, Паја Богатинчевић...
- ЖАНКА: ... Зора је била одлична... Играла је моју сестру... Била је боља од мене... У почетку сам слушала Бојана и није ми ишло... Тек кад сам почела да играм по свом и дохватила се улоге, све се отворило... Он је режирао и сам радио сценографију, по струци је архитекта... Мислим да је бољи сценограф него редитељ... Кад ме је питао зашто не радим онако како је он рекао, ја му одбрусим: "Па неће мене дунђерин да учи глуми..." Слатко се смејао, није умео да се наљути... Дивно смо се дружили...
- ДР КОСТИЋ: ... Била је то добра представа, Ви сте били величанствени, улога као да је писана за вас, потпуно погођен фах...
- ЖАНКА: ... Пропала полупијана консијержа... То је по Вама мој фах... Хвала, докторе...
- ДР КОСТИЋ: ... Е, па сад, нисам тако мислио... Та Ваша госпођа Маре се једино памти... Ја сам ту представу гледао најмање десет пута...
- ЖАНКА: ... Због Урбанове...
- ДР КОСТИЋ: ... Она је била у сенци Ваше креације...
- ЖАНКА: ... Шио ми га Ђура... Цео Београд је био заљубљен у Урбанову... Тај текст је и стављен због ње... Изгледала је као богиња...
- ДР КОСТИЋ: ... Али оно што остаје, то је глумачко остварење... По мени је Јаго највећи испит за глумца, а сви хоће да играју Хамлета... Хамлета сви воле, али, брале, одбрани ми Јага...
- ЖАНКА: ... Све у своје време... Зна се шта мени припада...
- ДР КОСТИЋ: ... Колико се сећам, критика је само Вас хвалила...
- ЖАНКА: ... Моји другари Глигорић и Вукадиновић, ајте, молим вас...
- ДР КОСТИЋ: ... Не разумем те предрасуде... Кад смо на Крфу давали представе, нико није хтео да игра Вука Бранковића, па сам морао ја... Сви су ме после мрко гледали...
- ЖАНКА: ... Никад ми нисте причали о томе... Играли сте Вука Бранковића?!
- ДР КОСТИЋ: ... У "Косовској трагедији" Жарка Лазаревића...

- ЖАНКА: Црни ти образ, Бранковићу Вуче,
црн ти образ и још црња душа.
Зар је мало славе и господства,
зар је мало, остало ти пусто,
већ о царску круну пружаш руке,
светлу круну свога господара?...
- ДР КОСТИЋ: Ко то збори кроз ноћ тавну,
је л' ухода... кукавица,
што на светлост лице не да
већ црнимом страх свој крије?...
- ЖАНКА: Издајицом назва Обилића,
светлу зубљу испуњену пламом.
Издајниче, зар је то јуначки,
кад издајник у теби је самом...
- ДР КОСТИЋ: Ах, утваро...
Ко то рече?... Чух ли говор?
Или ветар кулом јеца,
камен тврди разговара?...
- ЖАНКА: Тужна куло, јаде не јадила,
колике си орле одгајила,
а сад чуваш црног издајницу,
српског царства и слободе златне...
- ДР КОСТИЋ: Ах, утваро...
- ЖАНКА: А онда иде слепа Степанија:
У Србији тешко безакоње,
не поштује млађи старијега,
не слушају ђеца родитеља,
родитељи пород погазили,
кум свог кума на судове ћера,
и доведе лажљиве свједоке,
и без вјере и без чисте душе,
и оглоби кума вјенчаног,
вјенчаног или крштеног,
а брат брата на мејдан зазива,
ђевер снаси о срамоти ради,
а брат сестру сестром не дозива...
И тако даље, и тако даље, љути десетерац...
- ДР КОСТИЋ: ... Љуба Огњенова... Нисте заборавили, а премијера је била
1912...

- ЖАНКА: ... Ја улоге не заборављам, а премијера “Косовске трагедије” је била 1913. после ослобођења Косова. Како је сада то све смешно...
- ДР КОСТИЋ: ... И жалосно... Чујем, овај Моша забранио Србима повратак на Косово, а Благоје Нешковић потписао...
- ЖАНКА: ... Сад се друге песме певају, друге ствари се сад траже, наше српство је умрло... Не требам ја њима...
- ДР КОСТИЋ: ... Па зашто је Ступица долазио ако им не треба...
- ЖАНКА: ... Дошао је да умири савест...
- ДР КОСТИЋ: ... И то је нешто...
- ЖАНКА: ... Зна он да ја више не могу на сцену, зато ми и нуди... Таман и да је све у реду, не бих могла... Уморна сам, стара, то би била сопствена пародија... Ко ме памти, нек ме памти како доликује... Не морам да се срзам до краја...
- ДР КОСТИЋ: ... Да ли сте предали молбу?...
- ЖАНКА: ... Нисам, али ћу предати колико сутра...
- ДР КОСТИЋ: ... Богами, ја бих добро размислио... Три пута су Вас одбили... То би била четврта...
- ЖАНКА: ... Не, ово је трећа... Два пута су ме одбили...
- ДР КОСТИЋ: ... Бешчасни дрипци... Њих да молите... Ја то не бих радио...
- ЖАНКА: ... Ја мислим да сам погрешила што нисам сваког месеца слала молбу...
- ДР КОСТИЋ: ... Они то баце у кош...
- ЖАНКА: ... Нек’ бацају, чуваћу копије, можда ће неко за сто година то пронаћи...
- ДР КОСТИЋ: ... Да ли сте се саветовали са Обрадом? ...
- ЖАНКА: ... Не, сама сам срочила, ево, прочитаћу вам... Молба за помиловање Живане-Жанке Стокић, бивше чланице Народног позоришта у Београду. Извршном пресудом број 85 од 3. фебруара 1945. године Суда за суђење злочина и престапа противу српске националне части у Београду осуђена сам на осам година губитка српске националне части. Као разлог моје кривице, означено је да сам за време окупације, као чланица београдског Народног позоришта суделовала у позориштима “Веселаци” и “Централа за хумор”, као и зато што сам узимала активног учешћа у

програму београдске радио-станице у оквиру емисија “Шарено поподне”.

Ја сам заиста признала на претресу да сам суделовала у позориштима напред наведеним, као и то да сам учествовала у програму београдске радио-станице у емисији “Шарено поподне”.

Одмах по ослобођењу, на дан 18. новембра 1944. године ја сам била притворена и као тешко болесна провела сам у истражном притвору до 5. јануара 1945. године, када сам била пуштена кући. Ја болујем од шећерне болести и камена у жучи још од 1936. године. У притвору сам оболела још и од бубрега и чим сам била пуштена из притвора, ја сам све до 3. фебруара исте године стално лежала у кревету и на суд сам изведена из постеље. Као тако тешко болесна, изведена пред суд, нисам имала довољно физичке снаге да се на суђењу ни на ногама својим честито држим, још мање сам имала духа и присебности да изнесем шта сам ја учинила за народноослободилачку борбу. Браниоца пак на овом суду нисам имала, јер као сирота уметница, нисам имала чиме да га платим, а суд ми није по званичној дужности браниоца ни поставио, који би ми евентуално у одбрани помогао.

Да сам била здрава, физички и духовно, и била присебна, ја бих на овом суђењу изнела следеће чињенице као и доказе: Да сам још од 1936. године била непрекидно и тешко болесна од шећерне болести и камена у жучи која је болест тражила велике издатке за набавку веома скувих лекова и специјалитета, а нарочито за време окупације, када су се потребни лекови могли набављати искључиво на црној берзи.

За доказ својих навода позвала бих се на сведоке лекаре: доктор Милицу Мићић-Иванић, Петра Мркоњића улица број 3, доктор Михајла Прокића, Улица Каћанскога број 6, професора интерне медицине, доктор Борића... Вас нисам хтела да потежем, знам да сте са њима и без мене имали невоља...

ДР КОСТИЋ: ... Могли сте комотно... Хоћу да сведочим... Али да сам на Вашем месту, не би их молио, од тих бесчасника да тражите да вам врате националну част... Нису вам је они дали, па да могу да вам је узму... Они и национална част! ... “О темпора, о морес!”... Нису они Вама ништа узели... Та сама пресуда говори какви су ниткови...

ЖАНКА:

... Слушајте даље: Као тежак болесник са платом од четири хиљада окупацијских динара нисам имала могућности ни да се исхраним, а нарочито када се узме у обзир да је килограм брашна бивао и преко 400 динара, а камо ли да купујем скупе лекове и плаћам лекаре. Зато сам била приморана да радим, као што су уосталом и сви радници и државни чиновници радили, а нарочито моје колеге, чланови и чланице Народног позоришта, да би себе лечила и гó живо одржала. Слободна сам приметити, да моје колеге које су са мном играле под окупацијом нису осуђивани, већ само ја, и они и дан-данас играју на драмској и оперској позорници, а међу њима има многих од истог уметничког реномеа као ја.

Ја сам за време окупације у своме стану крила од окупацијских власти неколико дана генерала лајтанта Кочу Поповића, који је данас начелник главног генералштаба, и помогла му да се, прерушен у сељачко одело, уклони из Београда. А када се зна да је постојала уредба за време окупације да ко крије комунисте бива осуђен на смрт и губи главу – сматрам да сам по цену свога живота, спасавајући Кочу Поповића, учинила много за народноослободилачку борбу. За доказ ових својих навода, позивам се на самог генерала Поповића, његову мајку Ружу Поповић, удову, Дрварска број 2 и његову сестру Веру Воје Полићевића, Улица Јанка Вукотића, обе у VII реону.

За време окупације сматрала сам за своју човечанску дужност да, у своме стану, кријем Јевреје, које су у то време окупацијске немачке власти бесомучно гониле и убијале. Тако, на пример, крила сам: Самуила Пијаде, брата од стрица Моше Пијаде, члана Президијума, те сестре и сестрића: Флору, кћерку београдског трговца Медине, са њене две кћери, сином и унучетом; Беку Бераха са кћеркицом и друге. За доказ својих навода позивам се на сведоке: Фрању и Магду Петрић, са станом у Улици Андре Николића број 1 и Љубицу Албалу, Улица војводе Драгомира број 17. А када се узму у обзир смртне казне предвиђене у оно време за прикривање Јевреја, јасно произилази да сам ја и свој живот стављала на коцку у циљу спасавања оних које гони окупатор.

Исто тако, за све време окупације, чувала сам поверени ми накит и ствари које су ми напред побројани Јевреји предали на чување и поред изричне и у више махова поновљене наредбе од стране окупатора, да свако мора предати јевреј-

ске ствари Немцима, под претњом смртне казне. По ослобођењу ја сам све ове ствари предала наследницима, о чему молим, ако треба да се узму на увиђај и њихове писмене потврде.

Са свега изложеног, види се да сам ја била приморана да под окупацијом суделујем у позориштима, као и то да се то само мени ставља на терет, а не и толиким мојим колегама; да сам кријући Кочу Поповића и помогавши му да побегне, учинила много више за народноослободилачку војску него ли многи други; и, најзад, кријући Јевреје и њихове ствари, стављала и свој живот на коцку и тиме радила против непријатеља и њихових наредаба, све по цену свога живота.

Да сам ово била у могућности да изнесем пред суд, који ме је осудио, и да су се сви докази проверили, верујем да ме суд не би осудио и да бих ја, заједно са својим колегама, данас играла на позорници и радила на ширењу просвете и позоришне уметности, за коју сам ја, кроз свој неуморни и предани рад од неких 44 године, свакако нешто дала.

Стога молим Окружни народни суд за град Београд, да мени, као старој и тешко болесној жени и старој уметници, издејствује помиловање, како би ми се вратила сва одузета грађанска права и да ми се на тај начин омогући да не живим више од туђе милостиње, већ од свога рада, односно пензије.

Смрт фашизму – слобода народу!

У Београду,
30. маја 1947. године.

Живана-Жанка Стокић,
бивша чланица Народног позоришта,
са станом у Андре Николића број 1,
VII рејон, Београд.

ДР КОСТИЋ: ... Смрт фашизму – слобода народу!...

ЖАНКА: ... Мислим да овога пута не могу да ме одбију...

ДР КОСТИЋ: (*Опћица ракију*)
... Наздравље... Него, кад ми оно узесмо инсулин? ...

МАГДА: ... Синоћ...

- ДР КОСТИЋ: ... Синоћ!... Одоцнили смо, Жанка, мораћемо да се боцнемо...
- ЖАНКА: ... Данас не...
- ДР КОСТИЋ: ... Како ћете издржати до довече?...
- ЖАНКА: ... Како сам у затвору издржала без инсулина, могу ваљда један дан...
- ДР КОСТИЋ: ... Не разумем!...
- ЖАНКА: ... Нећу на славу да задижем хаљину...
- ДР КОСТИЋ: ... Као лекар, с тим никако не могу да се сложим...
- ЖАНКА: ... Ако треба да умрем, нека то буде на Ђурђевдан...
- ДР КОСТИЋ: ... Ја не знам шта ћу са Вама... Ви своју болест не схватате озбиљно...
- ЖАНКА: ... Напротив, схватам је врло озбиљно... Знам да ми нема лека, и да сам већ мртва, а Ви то не видите...
- ДР КОСТИЋ: ... Е, моја Жанка, видим ја много више него што Ви мислите...
- ЖАНКА: ... Нема нарочите сврхе лечити мртваца... Нема те медицине...
- ДР КОСТИЋ: ... Има у Вама живота и те како...
- ЖАНКА: ... Мој живот се завршио оног трена кад су ме отерали са сцене... Узели су ми ваздух, душу... Ово што видите је ништа... Шта је глумица без улоге?... То је више од понижења, то је горе од саме смрти...
- ДР КОСТИЋ: ... Немојте тако, Жанка, ви имате за чим да се осврнете, ваша слава је непролазна... Која је наша глумица за живота постала легенда?...
- ЖАНКА: ... Хвала Вам, докторе, на лепим речима... Остављам вам алеју мртвих успомена... А ја сам већ резервисала парцелу на Топчидерском гробљу...
- ДР КОСТИЋ: ... Ово је већ црни хумор... Овакве шале ми заиста не пријају...
- ЖАНКА: ... Уопште се не шалим... Десно од капије... Обраду Симићу сам издиктирала тестамент... До Топчидерског гробља има да ме однесу воловска кола пуна цвећа, а на гробу, после опела, да се отпева "Ој, Мораво" и "Ој, Србијо"... Зашто ме тако гледате?... Ово је моја последња слава на овом свету...

Следећу ћу славити са Агом, попом Сандом, мојом мајком, биће нам лепо... Спремно чекам крај овоземаљског пута, само још завеса да падне...

МАГДА: ... Газдарице, немојте, молим Вас...

ЖАНКА: ... Магдо, изађи у кухињу...
(*Магда изађе*)
Њој сам оставила кућу... Заслужила је... Требало је трпети болесну бабу седам година... Све ће то Обрад да спроведе како треба...

ДР КОСТИЋ: ... Обрад нек' спроведе његово, он је адвокат а ја сам лекар и пустите ме да спроведем своје... Молим вас, Жанка!... Ја сам дошао да вам помогнем... Да вам олакшам муке...

ЖАНКА: ... Нисте свесни колико сте ми помогли, дошли сте на славу, окретали сте колач са мном... Не да сте ми олакшали муке, него сте ми донели радост коју одавно нисам осетила... Много ми је лепо... Много ми је лепо...
(*Ућоне у фошељу*).

ДР КОСТИЋ: (*Ухвати је за руку*)
... Жанка, је ли вам добро?...

ЖАНКА: (*Прену се*)
... Сасвим добро, не бојте се, не умирем, само сам мало малаксала... Стотинама пута сам умирала на сцени и никад нисам била задовољна... Нисам била уверљива... Осећала сам се нелагодно, знала сам да то није оно право... Једноставно, није ми ишло... Моје сцене умирања су увек биле лажне... Најгора шмира... Признајем, једино смрт нисам умела да одглумим...

ДР КОСТИЋ: ... Не слажем се... Ми смо вам веровали... Ваша мадам Готје у сцени смрти!... То се не заборавља... Били сте бољи од Грете Гарбо...

ЖАНКА: ... Претерасте, докторе... Стварно, туђа смрт ми није ишла... Али зато ћу своју да одиграм сасвим уверљиво да уверљивије не може бити... Врло ускоро...
(*Ойеи клоне*)

ДР КОСТИЋ: ... Магдо, оставићу ташну овде... У овој металној кутији је шприц... Ако приметите да тешко дише, молим вас, дајте јој ви ињекцију, немојте чекати мене...

- МАГДА: ... Како ћу?...
- ДР КОСТИЋ: ... Па гледали сте толике године... Истерајте ваздух из шприца, то је важно, трећину игле забодете у бутину и полако притискате... Просто к'о пасуљ...
- МАГДА: ... У реду, докторе...
- ДР КОСТИЋ: ... Ту вам је све...
(Ухватио њоново Жанку за руку и ошћиа јој њулс)
... За сада је у реду... Јавићу се телефоном... До виђења...
(Изађе).
- МАГДА: *(Сћави куйију са шћрицем у шћорбу, оде у кухињу и донесе њосуду са лековитим биљем, сћави је на њод њоред Жанке, најћои марамицу и њочне да јој шћрља руке и лице. Зайим извади из цейа кецеље цедуљицу, чийа)*
... Здравац, копитњак, кукурек, дуги век... Лек... Кукурек, дуги век...
- ЖАНКА: *(Буди се)*
... Где су гости?...
- МАГДА: ... Отишли су...
- ЖАНКА: ... Сви?...
- МАГДА: ... Сви...
- ЖАНКА: ... Је л' су се лепо послужили?...
- МАГДА: ... Јесу...
- ЖАНКА: ... Сви су били?...
- МАГДА: ... Да, сви су били...
- ЖАНКА: ... А био је и он?...
- МАГДА: ... Да...
- ЖАНКА: ... Значи и он је био!...
- МАГДА: ... Јесте, задњи је отишао, ја сам га испратила...
- ЖАНКА: ... Ти си га испратила!... Је л' нешто рекао?...
- МАГДА: ... Рекао је да ће доћи сутра... Оставио је ташну...
- ЖАНКА: ... Какву ташну?...

МАГДА: ... Па, његову лекарску ташну... Ево је овде... Доћи ће сутра да вам да ињекцију...

ЖАНКА: ... Не питам те то... Него да л' је био Тито?...

МАГДА: *(Зачуђено)*
... Не, није био...

ЖАНКА: ... Није!...
(Уздахне)
... Добро је...
(Клоне у фошељу)

КРАЈ